

Eesti Arsti käekäik 20. sajandi teisel poolel*

Oku Tamm – Eesti Arst

Ajakirjal Eesti Arst on 20. sajandi teisel poole jooksul tulnud mõndagi läbi elada ning ajakirja väljaandmisel on olnud vägagi huvitavaid ajajärke, nii raskusi kui ka toredaid kordaminekuid, samuti otsimise ja leidmise rõõme. Eesti Arstil on teadusväljaandena olnud väärikas minevik ning selle järjepidavust kuni praeguse ajani on käesolevas artiklis püütud kajastada. Ajakirja käekäiku oma ilmumise esimesel perioodil on kajastatud mitmes artiklis (1, 2), mistõttu on siinses kirjatöös vaadeldud selle arengut eelmise sajandi teisel poolel.

1941. aasta jaanuarist hakkas Eesti Arsti asemel ilmuma ajakiri Arstiteadus, mille viies ja viimane number ilmus 1941. aasta juunis. 1941. aasta oktoobris hakkas taas ilmuma Eesti Arst, mille väljaandmine peatus mittetäieliku aastakäiguga 1944. aastal. Nõukogude perioodi alguses aastatel 1945–1946 ilmus ajakiri Nõukogude Eesti Arst ja aastatel 1954–1957 kuus suuresti venekeelsete teadusartiklite kogumikku Nõukogude Eesti Tervishoid.

Seejärel sündis teaduslik-praktilise profiiliga meditsiiniajakiri Nõukogude Eesti Tervishoid, mille esimene number jõudis lugeja kätte 1958. aasta märtsikuu esimestel päevadel. Selle saatesõnas kirjutab tookordne Eesti NSV tervishoiuminister August Goldberg järgmist: „Meditsiinilise ajakirja Nõukogude Eesti Tervishoid ülesandeks on teadlaste ja praktiliste arstide ulatuslik värbamine koostööle oma kogemuste jagamiseks ajakirja veergudel teadusliku töö ja elanikkonna meditsiinilise teenindamise parema korraldamise eesmärgil.“ Edasi rõhutas ta: „Ajakirja

veergudel peavad kajastuma meie vabariigi meditsiiniala töötajaid huvitavad põhiprobleemid, nagu olustikuliste ja sanitaarhügieeniliste tingimuste parandamine ning tööstustervishoiu kui ka nakkushaigustesse haigestumise tõhusa vähendamise küsimused, eriti laste hulgas.“

Ajakirja väljaandmist juhtis toimetajana aastatel 1958–1965 meditsiiniteaduste kandidaat Anton Nordberg. Tolleaegne ajakirja toimetuse koosseis oli väike, sinna kuulusid toimetaja, vastutav sekretär, kirjanduslik kaastööline, tõlk, korrektor, masinakirjutaja ja käskjalg-koristaja. Toimetusel puudus ajakirja tegemise kogemus: rubriike oli vähe, info juhuslik, ajakirja kujundus aegunud. Pole vaja eriti imestada, et artiklitesse sattus palju sisulisi ja terminoloogilisi vigu. Juba ajakirja esimese aastakäigu kogumuljena kirjutab tolleaegne Tartu ülikooli arstiteaduskonna psühhiaatriadotsent ja hilisem professor Jüri Saarma, et niisuguste artiklite kõrval, mis täidavad oma ülesande ning rahuldavad lugejat, on ilmunud ka kirjutisi, mis on liiga pinnalised ja sageli sanitaarharidusliku loengu taolised (2). Samas tegi ta hulga ettepanekuid ajakirja toimetusele, näiteks pidanuks tema arvates igas numbris olema vajalik ja tõhus ülevaateartikkel, laiendada tulnuks kroonika rubriiki jne.

Kui vaadelda ajakirja esimese 8 aasta (1958–1965) tööd, siis oli selle sisu kahtlemata huvitavamaks muutunud, milleks oli oma kirjutistega kaasa aidanud üle 600 autori ja kaastöölise. 1958. aastast alates toetas ajakirja tööd 10-liikmeline toimetuse kolleegium ja 1966. aastast

ka nõukogu, kuhu kuulusid Eesti linnade ja rajoonide tervishoiuasutuste esindajad. Heaks tavaks kujunes vähemalt kord aastas ajakirja üht numbrit põhjalikult retsenseerida, millest oli toimetuse töötajatel suur abi. Kõige rohkem (kokku 483) avaldati sel ajajärgul artikleid rubriigis „Teooria ja praktika“. Toimetusele saabus sel perioodil aastas 211 kuni 287 artiklit, millest jäeti avaldamata keskmiselt 40–50 kirjutist aastas. Need tööd ei vastanud sisu ega vormi poolest teaduslike tööde suhtes esitatud nõuetele. Pidevalt suurenes ka ajakirja trükiarv: kui 1958. aastal oli ajakirja tiraaž 3500 eksemplari, siis 1965. aastal juba 5420.

1965. aastal suurenes toimetuse koosseis veel 3 arsti (1 täiskoormusega ning 2 osalise koormusega) võrra. Käsikirjade toimetamine ja kaastööde organiseerimine muutus asjatundlikumaks, paranes ajakirja sisu ja selle kvaliteet. Järk-järgult avati uusi rubriike (nt „Ülevaated“, „Meditsiinitehnika“, „Filosoofia ja meditsiin“), milleta ükski arvestatav meditsiiniajakiri ei oleks mõeldav. Aktuaalseid küsimusi lahati sellistes rubriikides nagu „Asklepiose klubis“, „Ringküsitlus“, „Vastukaja“, „Meile kirjutatakse“, „Oma asjus“. Suurt poolehoidu leidis keele- ja terminoloogiaküsimusi käsitletud rubriik. 1965. aastast hakati ka ajakirjale esitatud teaduslikke töid retsenseerima. Kui varem lisati ainult mõnele üksikule teadusartiklile juurde venekeelne resümee, siis nüüd hakkasid kõik teaduslikud artiklid ilmuma ka ingliskeelse resümeeaga. Alates 1968. aastast hakati ajakirja numbreid koostama mõnd eriala või teemat enam silmas pidades. Ilmusid

* Artikliga märgib Eesti Arsti toimetuse oma kauaaegse peatoimetaja dr Oku Tamme 85. sünnipäeva 20. oktoobril 2012. Artikkel põhineb ettekandel, mille autor pidas ajakirja 80. aastapäeva tähistamisel 2002. aasta Eesti Arstide Päeval (13.04.2002).

numbrid kardioloogia, onkoloogia, kirurgia, pulmonoloogia, pediaatria, viroloogia ja mitme muu eriala kohta.

Järjekindlalt töötas toimetuse ajakirja välimuse parandamisel. Vahe näiteks 1965. aasta ja 1973. aasta numbrite vahel oli silmanähtav. Ajakirja autorid said oma artiklitest nägusad separaadid. Tundus, et ajakiri oli 1970. aastate alguseks jõudnud mingile küpsuse tasemele ning arvestatavale positsioonile eesti meedikute seas. See väljendus tunnustuses, mida ajakiri sai toimetuse kolleegiumilt ja nõukogult, ministeeriumi õpetatud nõukogult ning osaliselt ka lugejatelt. 1970. aastatel korraldati nii kolleegiumi kui ka nõukogu liikmete kaasabil lugejakonverentse, mida toimetuse pidas oluliseks lugejate soovide ja ettepanekute teadasaamisel. Need olid ka oluliseks tagasisideks ja hinnanguks ajakirja töö kohta. Kirjastus Perioodika tuli alates 1968. aastast vastu toimetuse soovile tunnustada rahaliselt paremaid autoreid. Aastatega näitas ajakirja tiraaž kindlat kasvutendentsi, ulatudes tipphetkedel ligi 6000 eksemplarini.

1974. aastal ilmus Nõukogude Eesti Tervishoiu 100. juubelinumber. Ilmunud numbrite kogumaht oli 8456 lehekülge ning avaldatud oli üle 4000 artikli ja muu kirjutise. Autorite üldarv lähenes 900-le. Kaastööd olid mõistagi väga mitmesugused, seda nii oma laadilt, sisult kui ka tasemelt. Eks ajakirjas oli avaldatud sedagi, mis tagasi vaadates ja hinnates oleks pidanud avaldamata jääma. Muidugi pidi toimetuse pidevalt otsima uusi töövorme ja -suundi, selgitama lugejate arvamusi kajastatavate teemade valikul, uute rubriikide avamisel ja artiklite tellimisel. On ju lugeja küllaltki nõudlik talle pakutava info suhtes.

Mitmeid mõtteid ja soove öeldi ajakirjale 1983. aastal teise veerandsaja künnisel (4). Nii sooviti, et järjekindlamalt ilmuks ülevaateid meie arstiteadlaste tähtsamate uurimissuundade alal saavutatust, samuti meedikute erialaste ja kohalike seltside organisatsioonilisest ja teadus-

likust tegevusest. Leiti, et ajakirja algatatud Asklepiose klubi vestlusringid võiksid toimuda sagedamini ning enam sooviti mõttevahetust ka kutse-eeskõige küsimustes. Vaatamata ajakirja suhteliselt väikesele mahule ja ilmumissagedusele hinnati ajakirja endiselt küllaltki kõrgelt. Ajakirja toimetuse ning toimetuse kolleegiumi ja nõukogu liikmete sihipärase töö tulemusena oli teabevool väljaandes järjest täienenud.

Sel ajal oli ju Nõukogude Eesti Tervishoid Eestis ainuke teaduslik-praktiline arstiteaduslik ajakiri, mis muutis toimetuse töö teemade valikul ja nende tasakaalustatud kajastamisel küllaltki keeruliseks. Avaldada tuli puhtteaduslikke töid, kuid pidime silmas pidama ka praktiliste meedikute vajadusi ning kajastama arstide igapäevase töö saavutusi ja raskusi. Kõige avaldamine ei olnud ruumipuuduse tõttu lihtsalt võimalik, mistõttu tuli teha valikuid, et pakkuda lugemist võimalikult paljudele meedikutele, igale neist kas või mingil määral.

1989. aastast alates hakkas meie arstiteaduslik ajakiri taas ilmuma oma vana ja omal ajal tuntuks saanud nimetuse all Eesti Arst. Igal ajajärgul on oma probleemid, mis vajavad enamat käsitlemist ja analüüsimist ka ajakirja veergudel. Sel perioodil olid nendeks meie meditsiinialalugu, väliseesti arstkonna tegevuse teadvustamine ning tervishoiu seisund muutuv poliitilises, sotsiaalses ja majanduslikus olukorras. Rohkem tuli pöörata tähelepanu püsiväärtusega informatsioonile, aga ka jooksvale tervishoiupoliitikale. Aktuaalset teavet avaldasid ajakirjas Eesti Arstide Liit, Tartu Ülikooli arstiteaduskond ja mitmed teised institutsioonid. Senisest märksa enam tuli ka meil hakata tähelepanu pöörama nii arstieetika põhimõtetele kui ka arstide käitumisnormidele. Eesti Arst on püüdnud hea seista ka selle eest, et eesti meditsiiniline oskuskeel oleks puhas ja arenev, et selles ei oleks kohta ei russitsismidel ega anglitsismidel.

1990. aastate algul olid kõige suuremad mured ajakirja väljaand-

misel majanduslikku laadi: toimetuse töötajate palgad olid suhteliselt madalad, paberi kvaliteet ei vastanud teadusajakirja nõuetele, trükitehnika vedas alt jne. Lisaks riiklikule toetusele abistasid toimetust sel raskel ajal nii Eesti Teadusfond kui ka paljud sponsorid. Meid abistati arvuti- ja muu tehnikaga, mis kahjuks ühel hommikul oli kõik toimetusest varastatud.

1992. aastal vähendati toimetuse koosseisu ja see pidi kohandama oma töid aja nõudeist lähtudes. 1993. aastast ilmus ajakiri kirjastuse Perioodika ja Eesti Arstide Liidu väljaandena. Ajakiri sai uue nägusa kujunduse ning artiklitele ei lisatud enam venekeelseid resümeesid. Küll aga pidi iga autor teadusartikli juurde saatma sisutiheda ja keeleliselt adekvaatse ingliskeelse lühikokkuvõtte. Koostöös kardioloogide, onkoloogide, pediaatrite jt erialade kolleegidega hakati välja andma Eesti Arsti lisanumbreid. Igal aastal ilmus vähemalt üks lisanumber. 1990. aastatel seisis Eesti Arsti ees ülesanne tõestada oma seesmist kandejõudu ja eetilisi tõekspidamisi uues, vabamaid võimalusi pakkuv, kuid ka suuri kohustusi nõudvas olukorras. Käsitlemist vajavaid probleeme oli palju.

Toimetuse tublide töötajate lähemateks abimeesteks olid paljude aastate jooksul ajakirja kolleegiumi ja nõukogu liikmed. Nad aitasid komplekteerida temaatilisi numbreid, retsenseerida artikleid ja koguda kaastöid. Paljusid meie muresid ja kitsaskohti püüdsid lahendada kirjastuse Perioodika töötajad. Kõigile neile kuulub ajakirja tookordse toimetuse suur tänu ja sügav kummardus. 2000. aastast algas juba uus ajajärk Eesti Arsti tegemistes.

KIRJANDUS

1. Kutsar K. Eesti Arst 1922 ... 1940. Eesti Arst 1989;(1):5–16.
2. Kutsar K. Eesti Arst 1941 ... 1944. Eesti Arst 1990;(5):407–13.
3. Saarma J. Ääremärkusi ajakirja „Nõukogude Eesti Tervishoid“ lugedes. Nõukogude Eesti Tervishoid 1958;(6):49–51.
4. Mõtteid ja soove „Nõukogude Eesti Tervishoiu“ teise veerandsaja künnisel. Nõukogude Eesti Tervishoid 1983;(2):85–8.